

Een Nederlandse munt in Brazilië

Een spoor van de WIC-aanwezigheid in Recife

Noord-Brazilië, Recife, moerassige stinkstad waar de geest van onze Nederlandse handelsgeest dwaalt, levend gehouden door de verhalen op straat.

‘Waren de Nederlanders maar niet weggegaan, dan ging het nu veel beter met Brazilië’, zegt de man aan de biljarttafel. Hij kijkt me van onder een pet met donkere, sombere ogen aan, de ogen die ze allemaal hebben. Tussen bruin en zwart in. Als je goed kijkt zie je dat er kleurnuances zijn en dat daarin een nog zwartere pupil verborgen zit. De taxichauffeur zegt hetzelfde, net als de vrouw die mijn tafel schoonmaakt. ‘Maurício heeft zoveel voor ons gedaan’.

Wat Johan Maurits van Nassau-Siegen dan precies heeft gedaan probeer ik op straat terug te vinden. Ik heb geen kaart, ik weet dat ergens in de oude binnenstad zijn paleis Vrijburg moet hebben gestaan, dat er een brug zou kunnen zijn, of twee, ik heb een mengelmoes van woorden in mijn hoofd waaruit ik af en toe iets weet op te vissen: Boa Vista, Mauritsstad, Antonio Vaz, Dona Ana Paes, een botanische tuin met kokosbomen. Frans Post, Pieter Post, Eckhout. Slechts twintig jaar Nederlandse aanwezigheid in een opgetekende geschiedenis van vijfhonderd jaar, hoe is dit mogelijk?

‘Vierentwintig jaar’ verbetert een oude man mij, met een knorrige vernauwing van zijn lippen. Hij zit in een galerij op een bankje voor zijn boekwinkel, naast een levensecht houten beeld van de heilige Antonius. Het duurt even voor er leven komt in zijn ingeslapen lichaam, zo lang is het geleden dat er een toerist voorbij liep die wat wilde weten over zijn boeken. En vooral: of hij boeken heeft over Johan Maurits van Nassau. Zonder iets te zeggen, schuift hij zijn

instappers aan, staat op en loopt zijn winkel in. Zijn bewegingen zijn de vertraagde, verstijfde bewegingen van iemand die aan de ziekte van Parkinson lijdt. In zijn winkel blijft hij op me wachten naast zijn altaar voor Johan Maurits. Een altaar bestaande uit boeken in plaats van kaarsen en wierook.

Vanaf vijftien omslagen kijkt Johan Maurits me aan. Zijn afbeelding en naam prijkt tegen een oranje achtergrond, of glimmend rood, een jubileumuitgave in 2004 voor zijn vierhonderdste verjaardag, zelfs als afbeelding op een schoolboek. Dat alles in het Portugees. Ik kan niet anders dan verbaasd zijn, raak ze aan, blader, probeer vat te krijgen op de omvang waarmee er een monument aan verhalen om Johan Maurits heen is gebouwd.

Ondertussen plukt de man van onder de kassa een ander boek. Zijn hand trilt terwijl hij er doorheen bladert, hij werkt zich door verschillende ezelsoren, plakertjes en notities heen voor hij de pagina weet te vinden die hij zocht: de stamboom waarin Johan Maurits past.

ALIEFKA
BIJLSMA

*Kaart van Recife,
17de eeuw*

Hij wijst Willem van Oranje aan. Johan Maurits hangt rechtsonder de oom van zijn vader. Ik knik beleefd bevestigend, 'inderdaad, Oranje-Nassau, dat is ons koningshuis'. Pas als hij een doosje munten uit zijn broekzak haalt, begrijp ik waarom hij me de stamboom moest laten zien. Hij heeft een vraag, de vraag is voor hem belangrijk merk ik want hij praat nog trager dan hij deed terwijl zijn ogen me indringend aankijken, desperaat haast omdat zijn stem niet de kracht heeft het gewicht van zijn vraag over te dragen. Hij wijst de 'W' aan op de munt.

'Willem?' vraagt hij me. Hij is er uitgeput van geraakt maar zegt de naam nog een keer om zeker te zijn dat ik het goed heb gehoord. Ik overweeg de man te bevestigen, 'jazeker, dat is de W van Willem', omdat ik me afvraag of het er in deze situatie echt toe doet wat de W werkelijk is. Mag deze oude man niet gewoon geloven dat het de W van Willem is? Maar ik zeg hem eerlijk dat ik het niet weet. Het zou best kunnen dat het de W van Willem is. Of van de WIC misschien. Teleurgesteld bergt hij zijn doosje munten op, tikt een boek over Nederlanders in Brazilië aan zonder daarbij iets te zeggen en schuift weer naar buiten, naar zijn bankje. Instappers uit, handen in zijn schoot, schouders omlaag.

Ik volg hem en vraag of ik foto's mag maken van de munten. Dan kan ik de foto's mailen naar deskundigen in Nederland. De man leeft op. Met iets meer snelheid dan eerst haalt hij de munten weer uit zijn zak. Ik moet van hem het

boek pakken dat hij aantikte om de munten op te leggen. Die met een groene kaft. Diep in- en uitademend - zijn longen borrelen van opwinding - zegt hij er nog een keer voor de zekerheid bij: 'Willem?' Vurig hoop ik dat het de W van Willem is, wat me niet aannemelijk lijkt.

De volgende middag lunch ik met een student geschiedenis. Samuel is een vijftientigjarige die in het bestuur zit van de Joodse Synagoge in Recife. De synagoge waarover ik inmiddels van iedereen heb gehoord dat het de oudste is in de Amerika's en dat zij er dankzij Johan Maurits staat. Ik vraag hem ook hoe het kan dat de nagedachtenis aan Johan Maurits zo ontzettend hoog wordt gehouden in Recife.

'Ik weet het', verzucht hij. 'Kiezen welke van de twee kolonisators je liever hebt, is op zichzelf al een gekoloniseerde manier van denken, niet?', zegt hij afwijzend. Maar toch, ook hij heeft zijn scriptie geschreven over Nederlands-Joodse invloeden op stedelijke planologie in de Nieuwe Wereld. Vanwaar zijn eigen interesse? Immers, hij heeft me direct na onze ontmoeting gezegd dat hij persoonlijk niets heeft met het Joodse geloof; met geen enkel geloof eigenlijk. 'Ik ben Braziliaan', zei hij daarover: een mengsel van van alles.

'Je zou misschien kunnen zeggen dat het ons, de Pernambucanen, speciaal maakt', zegt hij.

'Ik blijf het fascinerend vinden hoe je zijn naam hier overal hoort', zeg ik en leg hem uit hoe ik zomaar tegen de man van de boekhandel aanliep.

'Je bedoelt Gilberto?', zegt hij en ik knik verbijsterd. Ik vertel hem over de munten.

Samuel lacht genietend. 'Het verhaal van de munten!' Hij legt zijn vork en mes neer en vertelt: 'Het schijnt dat sommige Nederlanders hun geld in wat zakken deden en verstopten toen ze in 1654 weg moesten. We noemen die zakken hier "botijas". Eeuwenlang hebben

mensen gezocht naar die botijas. Niet lang geleden vond een invloedrijke man in Recife er één. Kort daarna werd er nog één gevonden en die invloedrijke man riep meteen dat de munten uit die tweede zak nep waren. Wat iedereen dan ook gelooft. Gilberto's munten komen uit die tweede zak.'

Ik begin me, merk ik, steeds opgeluchter te voelen over de kwestie van de W en vraag. 'Dus is het voor Gilberto vooral van belang bevestigd te zien dat ze echt zijn, en niet zozeer of ze waarde hebben?'

Samuel beaamt dit. 'Wat hij eigenlijk nodig heeft is een soort "certificate of authenticity".'

Enkele dagen later krijg ik de bevestiging per email binnen: de munten zijn echt. Het is niet de W van Willem, maar de W van West-Friesland. Gilberto's munt is een bezemstuiwer van West-Friesland, geslagen in 1639.

2x ware grootte

Ik stel me zo voor hoe de munt met een Nederlandse boot is meegekomen en bij vertrek verstopt werd in een zak 'voor als we ooit terugkomen.' Ooit. Wie weet wat de toekomst Brazilië nog gaat geven uit ons verleden. ■

Aliefka Bijlsma (1972) is schrijfster. Haar debuutroman *Gezandstraald* verscheen in april 2007. Momenteel werkt ze in Brazilië aan haar tweede roman en onderzoekt ze onder meer de sporen van de Nederlandse WIC-aanwezigheid te Recife (Noord-Brazilië) 1630-1654. Voor meer informatie: www.aliefka.com

VAN STOCKUM'S VEILINGEN

Gevestigd 1833

Veiling van de collectie onderscheidingen en eretekens van wijlen de heer
JACQUES THISSEN te Roermond
op 15 en 16 OKTOBER a.s.

De collectie omvat ca. 1000 kavels onderscheidingen en eretekens uit eind 18de tot eind 20ste eeuw uit Frankrijk en koloniën (70), Nederland en Ned.-Indië (90), Engeland en koloniën (60), Duitsland (150), DDR (10), USA (70), België (45), Denemarken, Oostenrijk/Hongarije (35), Bulgarije (30), Griekenland en Turkije (10), Rusland (60), Roemenië, Servië, Montenegro, Italië, etc. alsook China, Japan, Vietnam, etc.

KIJKDAGEN: 10-12 oktober van 10.00 tot 16.00 uur.

Geïllustreerde catalogus à €12,50 op aanvraag verkrijgbaar, tevens in te zien op
www.vanstockums-veilingen.nl

Prinsegracht 15, 2512 EW Den Haag.

Tel.: 070-3649840. Email: vanstockumsveilingen@planet.nl